

RECENZJE I SPRAWOZDANIA [Reviews and reports]

Iwona Grzegorzewska (2013). *Odporność psychiczna dzieci alkoholików.*
Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar (ss. 315)

Książka Iwony Grzegorzewskiej *Odporność psychiczna dzieci alkoholików* jest kontynuacją naukowych zainteresowań autorki, które skupiają się na tematyce funkcjonowania dzieci alkoholików. Jej wcześniejsza monografia *Dorastanie w rodzinach z problemem alkoholowym* także dotyczyła tej problematyki. Autorka prowadzi również praktykę kliniczną, co niewątpliwie ma pozytywne znaczenie dla rzetelności informacji przedstawionych w publikacji.

Recenzowana publikacja stanowi studium teoretyczno-empiryczne. W pierwszym rozdziale Grzegorzewska przedstawia literaturę przedmiotu z zakresu zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży oraz odporności psychicznej dzieci z grup ryzyka. Autorka, uwzględniając aktualną wiedzę na temat zdrowia psychicznego określa trzy wymiary zdrowia psychicznego młodych ludzi: (1) wymiar kliniczny, rozumiany jako brak lub względnie niski poziom symptomów psychopatologicznych; (2) wymiar rozwojowy, traktowany jako prawidłowy poziom realizacji zadań rozwojowych oraz (3) wymiar pozytywny, który stanowi dobrostan pojmowany jako poczucie dobrej jakości życia lub satysfakcji życiowej. Pierwsze dwa wymiary mają charakter

obiektywny, a ostatni – subiektywny. Autorka drobiazgowo analizuje te wymiary i stawia wnioski, zgodnie z którym dzieci podatne na zagrożenie uzależnieniem są to dzieci doświadczające zarówno biologicznego, jak i środowiskowego ryzyka. Stanowią one grupę ryzyka, która jest bardziej zagrożona pojawieniem się różnorodnych objawów psychopatologicznych niż dzieci nienależące do grupy ryzyka. Badaczka podkreśla, że dzieci z grupy ryzyka – w warunkach optymalnych – mają szansę na prawidłowy rozwój, jednak w przypadku pojawienia się dodatkowych czynników stresowych ich rozwój może ulec patologizacji.

W drugiej części publikacji przedstawiono autorską propozycję ujęcia procesu odporności psychicznej dzieci alkoholików oraz zaprezentowano badania własne nad odpornością psychiczną tej grupy dzieci. Autorka podkreśla, że ryzyko, jakim jest wychowanie się w cieniu rodzica z zaburzeniami psychicznymi, oznacza dla dzieci zwiększone prawdopodobieństwo doświadczenia problemów psychologicznych. Poświęca przy tym dużą uwagę analizie zjawiska odporności psychicznej, odwołując się do wyników najnowszych badań dostępnych w literaturze przedmiotu. Czyta-

jąc ten rozdział, zwróciłam uwagę na dokładność autorki w przedstawieniu wybranych przez nią mechanizmów odporności psychicznej. Opis każdego modelu jest bardzo precyzyjny i wzbogacony grafiką, co ułatwia zrozumienie i zapamiętanie prezentowanych treści. W dalszej części monografii wskazane są źródła odporności psychicznej dzieci i młodzieży. Autorka wyodrębnia źródła biologiczne, psychiczne i środowiskowe, dokładnie opisując każde z nich. Dużą uwagę przywiązuje do pojęcia wsparcia społecznego, które jest niezwykle ważne dla prawidłowego rozwoju psychospołecznego dzieci z grupy ryzyka.

Rozdział kolejny monografii poświęcony jest problemowi wpływu alkoholizmu rodziców na funkcjonowanie ich dzieci. Autorka podkreśla, że chociaż dzieci alkoholików od dawna znajdują się w centrum zainteresowań społeczeństwa i naukowców głównie z powodu gwałtownego wzrostu liczby rodzin z problemem alkoholowym, to wiedza na ten temat jest ciągle niewystarczająca. Złożone modele psychopatologii rozwojowej, analizowane w odniesieniu do tej grupy, wskazują na dynamiczne związki między zasobami a czynnikami ryzyka na różnych etapach rozwoju, zwłaszcza w drugiej i trzeciej dekadzie życia. Autorka zwraca uwagę Czytelnika na bardzo ważny problem dotyczący sposobu, w jaki potomstwo pijących rodziców radzi sobie z codziennymi wydarzeniami stresowymi, cechującymi się nierzadko dużym nasileniem. Analizując wyniki najnowszych badań, autorka poszukuje odpowiedzi na pytanie, czy mechanizmy kształtujące zdrowie psychiczne u dzieci rozwijających się w optymal-

nych warunkach są podobne do mechanizmów kształtujących kondycję psychospołeczną i biologiczną dzieci alkoholików. Jest to bardzo interesujący kierunek dalszych poszukiwań empirycznych.

Rozdział czwarty poświęcony jest opisowi metodologii badań własnych. Rozdział piąty przedstawia wyniki badań. Głównym celem badania autorki było ustalenie, jak przebiegają ścieżki rozwoju dzieci alkoholików, na jakich etapach życia pojawiają się wyraźne zachowania wskazujące na pozytywną adaptację oraz jakie czynniki ryzyka i zasoby o charakterze podmiotowym i środowiskowym (rodzinne i pozarodzinne) determinują jej wystąpienia w różnych okresach życia. Model badań własnych opiera się na zaczerpniętej z psychopatologii rozwojowej koncepcji odporności psychicznej (*resilience*). Po dokładnej analizie wyników przeprowadzonych badań autorka formułuje bardzo ważne wnioski m.in. wskazujące, że dzieci alkoholików stanowią grupę podwyższonego ryzyka wystąpienia problemów ze zdrowiem psychicznym. Zwiększone prawdopodobieństwo dotyczy objawów psychopatologicznych, trudności w punktualnej realizacji zadań rozwojowych oraz zmniejszenia satysfakcji z różnych obszarów własnego życia i występuje we wszystkich okresach rozwojowych objętych przez badaczkę eksploracją. Autorce udało się zarysować model zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży. Wskazuje ona, że uwarunkowania ich zdrowia psychicznego przyjmują inną postać na każdym etapie życia. Autorka dokładnie analizuje wyniki swoich badań, które moim zdaniem mogą stano-

wić inspirację naukową dla kolejnych badaczy zainteresowanych ważną tematyką, jaką jest funkcjonowanie dzieci alkoholików. Niestety, jest to problem nadal aktualny, bo przywołane w pracy źródła odnotowują tendencję rosnącą liczby rodzin patologicznych – rodzin z problemem alkoholowym.

Recenzowana książka warta jest zarekomendowania klinicystom, pedagogom, psychologom, pracownikom placówek wychowawczych, pracownikom socjalnym, ale też osobom, które na co dzień mają kontakt z dziećmi alkoholików. Niewątpliwie, uzyskane przez autorkę wyniki badań wytyczają kierunki dalszych eksploracji zjawiska pozytywnej adaptacji dzieci z rodzin patologicznych.

Kristina Hryncewicz